

Сучасні підходи обліку факторингових операцій
Макарович Вікторія Костянтинівна
Закарпатський державний університет

Факторингові послуги — одна з найбільш молодих, але вже невід'ємних складових фінансового ринку в Україні. Відносна молодість, а також недостатнє висвітлення у вітчизняних літературних джерелах обумовлюють необхідність продовження досліджень і додаткової методичної підтримки факторингової діяльності. Факторинг, як і багато інших фінансових інструментів, прийшов в Україну із заходу. У сучасному розумінні він є комплексною фінансовою послугою, що означає короткострокове фінансування під переуступання дебіторської заборгованості фактору в цілях прискорення оборотності активів і щоб уникнути появи сумнівних боргів.

Питанням обліку факторингових операцій приділяли увагу такі науковці як О.Г. Веренич, А.П. Шаповалова, Р. Грачева, К.С. Сурніна, А.М. Левченко. У той же час ці дослідження в неповній мірі містять критичний аналіз існуючих теоретико - методологічних основ і практичної багатоаспектності обліку факторингових операцій, недостатня увага приділяється питанням вдосконалення методології та практики бухгалтерського обліку факторингу на підприємстві.

Методологічні підходи щодо обліку факторингових операцій залежить від характеру правових відносин між фактором і клієнтом у межах договору факторингу [1; 51].

Так, розрізняють наступні види факторингу:

- *Факторинг з правом регресу* - це фінансування клієнта під відступлення ним права грошової вимоги до третьої особи (боржнику). У разі невиконання третьою особою (боржником) зобов'язань за контрактом у встановлений термін, фактор має право повернути право грошової вимоги клієнту з подальшим відшкодуванням клієнтом суми фінансування і комісії за факторингове обслуговування.

- *Факторинг без права регресу* - це фінансування клієнта під відступлення ним права грошової вимоги до третьої особи (боржнику). У разі невиконання третьою особою (боржником) зобов'язань за контрактом у встановлений термін, фактор не має права повернути право грошової вимоги клієнту.

В економічних літературних джерелах існує ціла низка варіантів обліку факторингових операцій. При чому кожне бачення при умілому обґрунтування має право на існування.

Р.Е. Грачева пропонує при відображенні надходження коштів від фактора за реалізовану по договору факторингу дебіторську заборгованість обліковувати на субрахунку 601 «Короткострокові кредити банку» [2; 448].

На наш погляд, такий підхід не відповідає сутності самого факторингу. Для цього окреслимо відмінності факторингу від кредиту:

1. При факторингу не потрібне оформлення застави або поручительства.

2. Розмір фінансування при факторингу потенційно не обмежений. Чим більше об'єм реалізації компанії-клієнта, тим вище сума фінансування. Встановлюється ліміт (граничний розмір) фінансування на одного покупця, але чим більше покупців клієнт передає на факторингове обслуговування, тим більше загальна сума фінансування.

3. При кредиті грошові кошти завжди надаються на певний термін. При факторингу клієнт одержує безстрокове фінансування, тобто може користуватися наданим фінансуванням необмежено довго. Така можливість існує завдяки тому, що після оплати покупцем чергової поставки банк зобов'язе виплатити фінансування під кожну наступну поставку. Договір факторингу укладається на невизначений термін.

4. При факторингу гранично спрощений документообіг. Кожна чергова сума фінансування виплачується при наданні фактору тільки відвантажувальних документів. Ніяких інших паперів оформляти не потрібно.

5. При факторингу покращується структура балансу компанії-клієнта. На відміну від кредиту при факторингу в балансі компанії не виникає кредиторської заборгованості, а наявна дебіторська заборгованість зменшується. Це сприятиме отриманню звичного кредиту в банку, при виникненні такої необхідності.

6. Факторингове обслуговування припускає надання ряду додаткових послуг, сукупність яких називається адміністративним управлінням дебіторською заборгованістю. Адміністративне управління дебіторською заборгованістю включає:

- о Ведення обліку дебіторської заборгованості і відстежування своєчасності надходження оплати від покупця;

- о Надання клієнту докладних звітів про стан дебіторської заборгованості;

- о Робота з дебіторами, що допускають прострочення платежу. Всі взаємостосунки банку з дебіторами здійснюються тільки за узгодженням з клієнтом. Залежно від побажань клієнта робота з дебіторами може включати будь-які законні способи дії на дебітора, які можуть сприяти своєчасності надходження оплати.

Таким чином, факторингові операції в обліку не повинні розглядатися як кредитування клієнта з боку фактору. Саме тому, ми вважаємо недоцільним здійснювати облік надходження коштів до клієнта від фактора на субрахунку 601 «Короткострокові кредити банку». Оскільки, дебіторська заборгованість є часткою оборотних активів, то і облік її продажу по договору факторингу повинен відображатись в розрізі розрахункових рахунків з дебіторами та кредиторами.

Наступним спірним питанням є статус факторингових операцій стосовно виду діяльності. О.Г. Веренич відносить факторинг до складу операційної діяльності і пропонує відображати результати факторингових операцій у постачальника на рахунках 712 «Дохід від реалізації інших оборотних активів» і 949 «Інші витрати операційної діяльності» [1; 52]. Сурніна К.С. також стверджує, що дебіторська заборгованість покупців належить до оборотних активів підприємства; її продаж є операційною діяльністю, однак, пропонує вести на рахунку 977 «Інші витрати звичайної діяльності» облік списання балансової величини дебіторської заборгованості та понесених у зв'язку з цим витрат (комісійна винагорода посереднику тощо), а на рахунку 746 «Інші доходи від звичайної діяльності» відображати виручку, одержану від реалізації боргів [5; 69].

Левченко А.М. обґрунтовує, що звичайна дебіторська заборгованість в балансі постачальника при укладанні факторингу змінює свою первісну природу і стає фінансовим активом для постачальника. Відповідно передачу фактору права грошової вимоги до боржника розглядає в площині фінансової діяльності і пропонує відображати результати факторингових операцій на рахунках 733 «Інші доходи від фінансових операцій» та 952 «Інші фінансові витрати» [3;225].

В міжнародній практиці для відображення в обліку вибуття фінансового активу використовують дві концепції: концепція обліку «реалізації права вимоги боргу» і концепція обліку «відступлення права вимоги боргу» [4;190].

Концепція обліку «реалізації права вимоги боргу» передбачає відображення вибуття фінансового активу використовуючи дохідно-витратні рахунки. Концепція обліку «відступлення права вимоги боргу» передбачає передачу фактору права грошової вимоги відображати у постачальника в розрізі дебіторської і кредиторської заборгованості.

Якщо дебіторська заборгованість передається без права регресу, то фактор приймає на себе ризик за збір (інкасацію), а також будь-які збитки за факторингом. Таким чином, при здійсненні факторингу без права регресу клієнт передає своє право отримання боргів від боржника фактору. Фактор стає власником неоплачених боргових вимог і бере на себе ризик їх несплати.

В даному випадку вважаємо, що доцільним є використання концепції обліку «реалізації права вимоги боргу», згідно якої передачу фактору дебіторської заборгованості у постачальника необхідно фіксувати в обліку на рахунках доходів і витрат, а саме на рахунках 733 «Інші доходи від фінансових операцій» та 952 «Інші фінансові витрати».

Якщо дебіторська заборгованість передається з правом регресу, то фактор має право виставити регрес постачальнику за неоплачену боржником дебіторську заборгованість. При факторингу з правом регресу ризик безнадійних боргів залишається за підприємством — продавцем дебіторської заборгованості. В даному випадку доцільним є застосування концепції обліку «відступлення права вимоги боргу»,

тобто передачу фактору дебіторської заборгованості необхідно відображати по дебету рахунку 377 «Розрахунки з іншими дебіторами» і кредиту 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками», в результаті чого постачальник продовжує приймати участі в обслуговуванні дебіторської заборгованості.

В результаті проведення факторингової операції клієнт підприємства-фактора дістає можливість швидше розрахуватися по своїх боргах (наприклад, з постачальниками), запобігти появі сумнівних боргів, скоротити можливі втрати, що виникають через затримку платежів і т.п. вигоди, за що він виплачує фактору певний відсоток. Унаслідок таких дій клієнт (постачальник, підрядчик по відношенню до дебіторів) знає точну дату оплати своїх вимог і може планувати та здійснювати подальші вкладення. Іншими словами, договір факторингу, з одного боку, звільняє клієнта від збору грошей із своїх боржників, а з другого - вирішує поточні проблеми його виробничої діяльності.

Вважаємо, факторингові операції в обліку не повинні розглядатися як кредитування клієнта з боку фактору. Саме тому недоцільним здійснювати облік надходження коштів до клієнта від фактора на субрахунку 601 «Короткострокові кредити банку». Оскільки, дебіторська заборгованість є часткою оборотних активів, то і облік її продажу по договору факторингу повинен відображатись в розрізі розрахункових рахунків з дебіторами та кредиторами.

В той же час факторинг є фінансовим інструментом і результати від факторингових операцій без права регресу пропонуємо відображати у постачальника на рахунках 733 «Інші доходи від фінансових операцій» та 952 «Інші фінансові витрати», а передачу фактору права грошової вимоги з правом регресу відображати в розрізі заборгованості по дебету рахунку 377 «Розрахунки з іншими дебіторами» і кредиту 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками».

Перспективним напрямком дослідження вважаємо облік факторингових операцій у фактора.

Література:

1. Веренич О.Г. Облікові аспекти факторингу/ О.Г. Веренич, А.П. Шаповалова // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку; Зб. наук. пр.- Львів: «Львівська Політехніка». - 2007р. - №577. - С. 50-54.
2. Грачева Р. Е. Енциклопедія бухгалтерського обліку/ Р.Е. Грачева - К.: «Галицькі контракти», 2004р. - 832 с.
3. Левченко О.М. Факторинг: методика облікового процесу / О.М. Левченко //Актуальні проблеми економіки. - 2010. - №11 (113). - С.219-233.
4. Скоробогата Л.В. Концепція облікової оцінки операцій по заміні кредитора у зобов'язанні / Л.В. Скоробогата // Вісник Хмельницького національного університету. - 2009. - №6. - С.184-191.
5. Сурніна К.С. Удосконалення обліку дебіторської і кредиторської заборгованості промислових підприємств: дис. канд. ек. наук. - 08.06.04 / К.С. Сурніна - Житомир, 2002. - 242с.